

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Інститут міжнародних відносин

Кафедра міжнародного права

Укладач: асистент кафедри міжнародного права, к.ю.н. Пазюк А.В.

МІЖНАРОДНЕ КОМУНІКАЦІЙНЕ ПРАВО

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

для студентів I курсу за освітньо-кваліфікаційним рівнем «спеціаліст»

Затверджено:
на засіданні кафедри
міжнародного права
протокол № __ від __ _____ 2012 р.
Зав. кафедри

_____
проф. Задорожній О. В.

на засіданні Вченої Ради ІМВ
протокол № __ від __ _____ 2012 р.
Директор Інституту міжнародних відносин

_____
Копійка В. В.

Робоча навчальна програма з дисципліни «Міжнародне комунікаційне право».

Укладач: к.ю.н., Пазюк Андрій Валерійович.

Лектор: к.ю.н., Пазюк А.В.

Викладач: к.ю.н., Пазюк А.В.

Погоджено
з науково-методичною комісією
«_____» _____ 2012 р.

---

*Підпис голови НМК
Інституту*

ВСТУП

Дисципліна «Міжнародне комунікаційне право» викладається на I курсі за освітньо-кваліфікаційним рівнем «спеціаліст» напряму 0304 – «міжнародне право», спеціальності 030402 – «міжнародне право» в I семестрі в обсязі 108 учбових годин (3 кредита за ECTS), у тому числі 51 година аудиторних занять, з них 34 години лекцій, 17 годин практичних занять, а також самостійна робота – 57 годин. Підсумковий контроль – залік.

Мета та завдання дисципліни – ознайомити студентів спеціальності «міжнародне право» (ОКР «спеціаліст», I курс) зі становленням міжнародного комунікаційного права, його джерелами, основними поняттями, інститутами, а також місцем та роллю міжнародного комунікаційного права в системі міжнародного права та міжнародних відносин.

Предмет навчальної дисципліни «Міжнародне комунікаційне право» включає історичні процеси становлення міжнародного комунікаційного права та його сучасний стан, діяльність суб'єктів міжнародного права з імплементації норм міжнародного комунікаційного права на міжнародному та національному рівнях.

Об'єктом вивчення дисципліни «Міжнародне комунікаційне право» є: правові процеси у сфері міждержавних інфокомунікаційних відносин, принципи та норми міжнародного комунікаційного права, правотворча та правозастосовча діяльність міжнародних організацій у сфері регулювання транскордонних інфокомунікаційних відносин.

Зв'язок з іншими навчальними дисциплінами. Дисципліна «Міжнародне комунікаційне право» заснована на знаннях та вміннях, набутих студентами під час вивчення курсів «Міжнародне публічне право», «Історія міжнародного права», «Права людини у міжнародному праві», «Порівняльне кримінальне право» та надає системні знання з міжнародно-правового регулювання відносини щодо передачі інформації через кордони з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних засобів та технологій (ІКТ).

Вимоги до знань та вмінь.

Студент повинен знати:

- систему, структуру та принципи сучасного міжнародного комунікаційного права;
- джерела міжнародного комунікаційного права;
- напрями та тенденції розвитку співробітництва України з іншими державами та міжнародними організаціями в сфері електров'язку та розвитку інформаційного суспільства;

- ключові питання порядку денного міжнародно-правового співробітництва в сфері ІКТ: права людини (свобода слова, захист приватності), доступ до ІКТ-інфраструктури та її розвиток, управління ІКТ-інфраструктурою, боротьба із кіберзлочинністю тощо.

Студент повинен вміти:

- логічно та професійно обґрунтовувати та висловлювати свою точку зору з проблематики міжнародного комунікаційного права;

- використовувати юридичні поняття та категорії, що застосовуються у сфері регулювання електров'язку.

Інформаційні джерела. Базові підручники, навчальні посібники («основна література»), підручники, монографії, наукові статті, міжнародно-правові акти («додаткова література»), джерела мережі Інтернет.

Контроль знань. Здійснюється за результатами модульно-рейтингової системи викладання. Результати діяльності студентів оцінюються за 100-бальною шкалою. Оцінювання за формами контролю: поточний на практичних заняттях – до 32 балів, виконання самостійних завдань – до 28 балів, залік – до 40 балів. Студент, який за результатами поточного контролю та виконання самостійних завдань отримав менше 20 балів, вважається таким, що не виконав всі види робіт, передбачених навчальним планом за семестр із дисципліни, і не допускається до заліку.

Система оцінювання:

Поточний контроль на практичних заняттях	Від 1 до 5 балів	32 бали максимум
Виконання завдань для самостійної роботи	Від 1 до 5 балів	28 балів максимум
Письмова робота на заліку	Від 1 до 40 балів	40 балів максимум
Р а з о м		100 балів максимум

«Незадовільно»	0-59 балів
«Задовільно»	60-74 балів
«Добре»	75-89 балів
«Відмінно»	90-100 балів

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ теми	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Практ.	Самостійна робота
1	Поняття, предмет і система міжнародного комунікаційного права	2	2	6
2	Історичний розвиток, джерела та принципи міжнародного комунікаційного права	4	2	8
3	Інститут свободи інформації	8	4	7
4	Інститут захисту і безперешкодної транскордонної передачі персональних даних	2	2	6
5	Міжнародно-правове співробітництво в сфері розвитку інформаційного суспільства	8	2	8
6	Міжнародно-правові аспекти управління Інтернетом	2	2	6
7	Міжнародно-правове регулювання електрозв'язку	4	2	8
8	Підтримання міжнародного інформаційного правопорядку	4	1	8
ВСЬОГО		34	17	57

Загальний обсяг – 108 год., в тому числі:

Лекції – 34 год.

Практичні заняття – 17 год.

Самостійна робота – 57 год.

ТЕМА 1 Поняття, предмет і система міжнародного комунікаційного права (10 год.)

Лекція 1. Поняття, предмет і система міжнародного комунікаційного права (2 год.)

1. Інформаційна сфера як предмет міжнародного комунікаційного права.
2. Суб'єкти міжнародного комунікаційного права.
3. Відносини, що регулюються міжнародним комунікаційним правом.
4. Міжнародне комунікаційне право як галузь сучасного міжнародного права.
5. Співвідношення міжнародного комунікаційного права з іншими галузями сучасного міжнародного права.

Практичне заняття до Теми 1 (2 год.):

1. Поняття міжнародного комунікаційного права.
2. Місце міжнародного комунікаційного права в системі міжнародного права.

Завдання для самостійної роботи (6 год.):

За допомогою вивчення основної та додаткової літератури, а також інших відкритих інформаційних джерел в Інтернеті (Wikipedia) дати визначення термінів:

інформація, комунікація, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційно-комунікаційна інфраструктура, інформаційна сфера, кіберпростір, інформаційне суспільство, суспільство знань, кібермир, Інтернет; електрозв'язок.

Список додаткової рекомендованої літератури:

1. Сборник основных текстов документов Международного союза электросвязи, принятых Полномочной конференцией. – МСЭ, 2011. – 682 с. - <http://www.itu.int/pub/S-CONF-PLEN-2011/en>.
2. Документи Всесвітнього Самміту з Інформаційного Суспільства (WSIS): Декларація принципів та План Дій. – Женева, 2003; Зобов'язання та Програма для інформаційного суспільства. – Туніс, 2005. – <http://www.itu.int/wsis/outcome/booklet/indexru.html>
3. Michael L. Rustad. Thomas F. Lambert. Internet Law in a Nutshell. Suffolk University Law School, Boston, MA, 2009. - <http://ssrn.com/abstract=1329092>

ТЕМА 2. Історичний розвиток, джерела та принципи міжнародного комунікаційного права (14 год.)

Лекція 2. Історичний розвиток, джерела та принципи міжнародного комунікаційного права (4 год.)

1. Етапи становлення міжнародного комунікаційного права.
2. Джерела міжнародного комунікаційного права.
3. Основні та спеціальні принципи міжнародного комунікаційного права.
4. Зобов'язання *erga omnes* в міжнародному комунікаційному праві.

Практичне заняття до Теми 2 (2 год.):

1. Характеристика джерел міжнародного комунікаційного права.
2. Класифікація принципів міжнародного комунікаційного права.

Завдання для самостійної роботи (8 год.):

1. Надати усну характеристику кожного з етапів розвитку МКП.
2. Закріпити знання основних та спеціальних принципів МКП шляхом складення відповідної таблиці (*самостійно, письмово*) з посиланнями на джерела міжнародного права, в яких вони містяться.

Список додаткової рекомендованої літератури:

1. Carlsbad Decrees / Wikipedia. - http://en.wikipedia.org/wiki/Carlsbad_Decrees
2. Valery Timofeev. From radiotelegraphy to worldwide wireless: How ITU processes and regulations have helped shape the modern world of radiocommunications // ITU News. – 2006. – № 3. – http://www.itu.int/dms_pub/itu-s/oth/02/02/S020200001D4E01PDFE.pdf
3. Декларация Ериче по принципам киберстабильности и кибермира / В поисках кибермира. Хамадун Туре и Постоянная группа по мониторингу информационной безопасности Всемирной федерации ученых. – МСЭ, ВФУ. – 2011. – 114 с. - http://www.itu.int/dms_pub/itu-s/opb/gen/S-GEN-WFS.01-1-2011-PDF-R.pdf
4. Документи Всесвітнього Самміту з Інформаційного Суспільства (WSIS): Декларація принципів та План Дій. – Женева, 2003; Зобов'язання та Програма для інформаційного суспільства. – Туніс, 2005. – <http://www.itu.int/wsis/outcome/booklet/indexru.html>

ТЕМА 3. Інститут свободи інформації (19 год.)

Лекція 3. Інститут свободи інформації (4 год.)

1. Свобода інформації як інститут міжнародного інформаційного права.
2. Свобода вираження.
3. Свобода совісті і релігії.
4. Право на доступ до інформації
5. Обмеження свободи інформації: підстави і критерії.
6. Незаконна інформація і заходи перешкоджання її поширенню.

Лекція 4. Суб'єктивні права захисту в інформаційній сфері (4 год.)

7. Захист від дифамації
8. Право на відповідь.
9. Гарантії діяльності ЗМІ та журналістів.
10. Інтернет-ЗМІ: статус та гарантії діяльності
11. Право на приватність.
12. Балансування права на приватність і свободи вираження: теорія і практика.

Практичне заняття до Теми 3 (4 год.)

1. Свобода інформації: сфера застосування, підстави і критерії обмежень.
2. Види незаконної інформації за міжнародним правом. Заборонена інформація за кримінальним законодавством України.
3. Інтернет-ЗМІ: статус та гарантії діяльності.
4. Право на приватність: сфера застосування, підстави і критерії обмежень.

Завдання для самостійної роботи (7 год.):

1. За допомогою вивчення основної та додаткової літератури закріпити знання підстав і обмежень свободи інформації.

2. За допомогою аналізу міжнародних документів підготувати таблицю (самостійно, письмово) основних видів забороненої міжнародним правом інформації з посиланнями на джерела міжнародного права.

3. Закріпити знання основних гарантій професійної діяльності ЗМІ, передбачених в МКП.

4. На підставі вивчення рішення Європейського Суду з прав людини по справі «Аксел Спрингер АГ проти Німеччини» підготувати довідку (самостійно, письмово) з викладенням основних критеріїв, на які посилався Суд.

Список додаткової рекомендованої літератури:

1. Пазюк А.В. Захист інформації про людину і свобода поширення інформації: в пошуку компромісу // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2000. – №2. – С. 73-81.

2. Пазюк А.В. Захист прав людини стосовно обробки персональних даних: міжнародні стандарти. – К.: МГО Прайвесі Юкрейн, 2000. – 88 с.

3. Пазюк А.В. Захист приватного життя людини в діяльності Ради Європи // Вісник Українського Центру прав людини. – 1999. – Число 1-2. – С. 9-12.

4. Пазюк А.В. Місце права на приватність інформації персонального характеру у системі прав і свобод людини // Вісник міжнародних відносин. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – 2001. – Випуск 20. – С. 8-13.

5. Пазюк А.В. Права людини та Інтернет. – К.: МГО Прайвесі Юкрейн, 2002. – 150 с.

6. Пазюк А.В. Свобода інформації, прозорість, електронне урядування: погляд громадянського суспільства. – К.: МГО Прайвесі Юкрейн, 2004.

7. Wikipedia: LICRA v. Yahoo! – http://en.wikipedia.org/wiki/LICRA_v._Yahoo!

8. Wikipedia: Reno v. American Civil Liberties Union. – http://en.wikipedia.org/wiki/Reno_v._American_Civil_Liberties_Union

9. Freedom of connection, freedom of expression: the changing legal and regulatory ecology shaping the Internet / Dutton, William H.; Dopatka, Anna; Law, Ginette; Nash, Victoria. Paris, UNESCO, 2011. – 103 p.. – <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001915/191594e.pdf>

ТЕМА 4. Інститут захисту і безперешкодної транскордонної передачі персональних даних (10 год.)

Лекція 5. Інститут захисту і безперешкодної транскордонної передачі персональних даних (2 год.)

1. Захист персональних даних і їх безперешкодної транскордонної передачі як інститут міжнародного комунікаційного права.

2. Міжнародно-правове регулювання транскордонної передачі персональних даних в діяльності Ради Європи, ОЕСР, ООН.

3. Імплементация положень Конвенції № 108 Ради Європи в законодавстві України.

4. Передача персональних даних в цілях міжнародної боротьби зі злочинністю. Шенгенська Конвенція і Конвенція Європол.

Практичне заняття до Теми 4 (2 год.)

1. Основні принципи поводження з персональними даними та права суб'єктів даних.

2. Характеристика Конвенції Ради Європи № 108.

Завдання для самостійної роботи (6 год.):

1. Підготувати (*самостійно, письмово*) юридично обґрунтований інформаційний запит суб'єкта даних.

2. Проаналізувати (*самостійно, письмово*) правові підстави для прийняття судом рішення по справі «Бельгійський прокурор проти Yahoo!» - http://www.huntonprivacyblog.com/uploads/file/Belgian_Yahoo_Case.pdf

Список додаткової рекомендованої літератури:

1. Пазюк А.В. Захист прав людини стосовно обробки персональних даних: міжнародні стандарти. – К.: МГО Прайвесі Юкрейн, 2000. – 88 с.

2. Пазюк А.В. Захист прав громадян у зв'язку з обробкою персональних даних у правоохоронній діяльності: європейські стандарти і Україна: МГО Прайвесі Юкрейн, 2001.

ТЕМА 5. Міжнародно-правове співробітництво в сфері розвитку інформаційного суспільства (18 год.)

Лекція 6. Інститут розвитку інформаційного суспільства (4 год.)

1. Розвиток інформаційного суспільства як інститут міжнародного комунікаційного права.
2. Всесвітній Самміт Інформаційного суспільства (WSIS): основні здобутки та подальші кроки.

Лекція 7. Інституційний механізм розвитку інформаційного суспільства (4 год.)

3. Основні регулятори розвитку інформаційного суспільства та сфери їх впливу: ООН, МСЕ, СОТ, ЮНЕСКО, ВОІВ, Рада Європи, ОЕСР.
4. Законодавча основа розбудови інформаційного суспільства в Україні

Практичне заняття до Теми 5 (2 год.)

1. Розбудова інфраструктури глобального інформаційного суспільства: політичні пріоритети, принципи (*документи ЮНЕСКО, Окінавська Хартія, документи WSIS: Декларація принципів та План Дій, Женева, 2003; Зобов'язання та Програма для інформаційного суспільства, Туніс, 2005*).
2. Основні міжнародно-правові суб'єкти розвитку інформаційного суспільства та сфери їхнього впливу: ООН, МСЕ, СОТ, ЮНЕСКО, ВОІВ, Рада Європи, ОЕСР.

Самостійна робота: (8 год.)

1. Підготувати (*самостійно, письмово*) таблицю, в якій надати перелік основних питань розвитку інформаційного суспільства та відповідних сфер відповідальності міжурядових організацій.
2. Проаналізувати підсумкові документи WSIS (2003, 2005) та підготувати *письмово* обґрунтування, які з рекомендацій можуть бути віднесені до спеціальних принципів міжнародного комунікаційного права.

Список додаткової рекомендованої літератури:

1. Документи Всесвітнього Самміту з Інформаційного Суспільства (ВСІС) – Декларація принципів та План Дій (Женева, 2003); Зобов'язання та Програма для інформаційного суспільства (Туніс, 2005). – <http://www.itu.int/wsis/outcome/booklet/indexru.html>
2. Хартия о сохранении цифрового наследия / 32-я Генеральная конференция ЮНЕСКО /, Париж, 2003. – www.nbuv.gov.ua/law/03Chartia.doc
3. Рекомендация о развитии и использовании многоязычия и всеобщем доступе к киберпространству / 32-я Генеральная конференция ЮНЕСКО /, Париж, 2003. – <http://www.unesco.org/>.
4. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09.01.2007 № 537-V. - www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16 .
5. Україна на шляху до суспільства знань: освіта, наука, культура / за ред. А.В. Пазюка. Київ: МГО "Прайвесі Юкрейн", 2005 (наявна в бібліотеці кафедри МП).

ТЕМА 6. Міжнародно-правові аспекти управління Інтернетом (10 год.)

Лекція 8. Управління Інтернетом: засоби та регулятори (2 год.)

1. Історія виникнення та розвитку Інтернет як сучасної глобальної інформаційно-комунікаційної мережі.
2. Технічна спільнота як регулятор Інтернету: ISOC, IAB, IETF, W3C, IANA.
3. Система доменних імен (DNS) в Інтернеті.
4. Правовий статус та структура ІКАНН
5. Міжнародно-правове забезпечення розвитку Інтернету.

Практичне заняття до Теми 6 (2 год.)

1. Багатостороння модель управління ІКАНН.
2. Міжнародно-правові принципи управління Інтернетом в документах ВСІС.

Завдання для самостійної роботи (6 год.):

1. За допомогою вивчення літератури з відкритих джерел в Інтернеті закріпити знання наступного понятійного апарату до теми: *протоколи передачі даних (TCP/IP; HTTP); адресна система (IP, DNS); система кореневих серверів.*

2. Проаналізувати *Стратегію Ради Європи «Управління Інтернетом»* на період 2012-2015 рр. (http://euromediaplatform.org/Strategy_ukr.html), та *Декларацію про принципи управління Інтернетом* http://euromediaplatform.org/Declaration_ukr.html та законспектувати (самостійно, письмово) основні принципи.

Список додаткової рекомендованої літератури:

1. Бертран де ла Шапель. У своїх відповідних ролях. Багатостороннє управління як поглиблення демократії. - http://euromediaplatform.org/MS_governance_ukr.html
2. Декларація Ради Європи про принципи управління Інтернетом. - http://euromediaplatform.org/Declaration_ukr.html
3. Пазюк А.В. Міжнародно-правові аспекти управління Інтернетом. – 2012. - http://euromediaplatform.org/Internet_governance_ukr.html
4. Управління Інтернетом – Стратегія Ради Європи на період 2012-2015 рр. - http://euromediaplatform.org/Strategy_ukr.html
5. Управление Интернетом. Проблемы, субъекты, преграды / Йован Курбалия, Эдуардо Гелбстайн. – М., 2005. - www.ifap.ru/library/book178.pdf
6. History of the Internet / Wikipedia. – http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_Internet

ТЕМА 7. Міжнародно-правове регулювання електрозв'язку (14 год.)

Лекція 9. Міжнародно-правове регулювання електрозв'язку (4 год.)

1. Основні етапи становлення і розвитку міжнародного регулювання електрозв'язку.
2. Інституційний механізм регулювання міжнародного електрозв'язку: Міжнародний союз електрозв'язку, регіональні співдружності зв'язку; Міжнародна організація стандартизації, СОТ.
3. Міжнародно-правовий режим обмежених ресурсів: геостационарна орбіта, радіочастотний спектр.
4. Міжнародне співробітництво з використання телекомунікаційних ресурсів для боротьби зі стихійними лихами.

Практичне заняття до Теми 7 (2 год.)

1. Режим використання геостаціонарної орбіти та радіочастотного спектру.
2. Цифрове телебачення (ВРК-2012).
3. Регламент міжнародного електрозв'язку (Женева, 1988 – Женева, 2012).
4. Додаток до ГАТС щодо електрозв'язку.
5. Основи регулювання електрозв'язку в законодавстві України.

Завдання для самостійної роботи (8 год.):

1. За допомогою вивчення основної та додаткової літератури закріпити знання наступного понятійного апарату до теми: «геостаціонарна орбіта», «радіочастотний спектр», «електрозв'язок», «цифровий дивіденд», «конвергенція».

2. На підставі аналізу Законів України «Про телекомунікації» та «Про радіочастотний ресурс України» визначити (самостійно, письмово) основні принципи діяльності у сфері електрозв'язку.

Список додаткової рекомендованої літератури:

1. Статут Міжнародного союзу електрозв'язку. - http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_099.
2. Конвенція Міжнародного союзу електрозв'язку. - http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_100
3. Сборник основных текстов документов Международного союза электросвязи, принятых Полномочной конференцией, 2011. - <http://www.itu.int/pub/S-CONF-PLEN-2011/en>
4. МСЭ: Комплект материалов по регулированию в области ИКТ. Модули 1, 6. - [//www.ictregulationtoolkit.org/en/Section.3096.html](http://www.ictregulationtoolkit.org/en/Section.3096.html)
5. International Telecommunications Regulations. - Geneva, 1989. http://www.itu.int/osg/csd/wtpf/wtpf2009/documents/ITU_ITRs_88.pdf
6. Серия модулей Академии ИКТ для лидеров государственного управления. Азиатско-Тихоокеанский учебный центр ООН по информационным и коммуникационным технологиям для развития. - <http://www.unapcict.org/academy/academy-modules/russian>
7. Конвенция о Международной организации морской спутниковой связи (ИНМАРСАТ). - http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_017.
8. Соглашение о международной организации спутниковой связи ИНТЕЛСАТ. - http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_479
9. Конвенція, що засновує Європейську Організацію Супутникового Зв'язку "EUTELSAT". - http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_578

ТЕМА 8. Підтримання міжнародного інформаційного правопорядку (13 год.)

Лекція 10. Міжнародно-правове співробітництво у сфері боротьби з кіберзлочинністю та підтримання кібермиру (4 год.)

1. Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність – міжнародно-правовий інструмент боротьби із комп'ютерними злочинами.
2. Глобальна програма кібербезпеки МСЕ.
3. Декларація Еріче щодо принципів кіберстабільності та кібермиру.
4. Критична інформаційна інфраструктура як об'єкт міжнародно-правової охорони.
5. Протидія інформаційній агресії та відповідальність держав за заподіяну шкоду.

Практичне заняття до Теми 8 (1 год.)

1. Типологія кіберзлочинів.
2. Концепція кібермиру.
3. Міжнародно-правовий режим критичної інформаційної інфраструктури.
4. Інформаційні операції як акти агресії держав.

Завдання для самостійної роботи(8 год.):

1. За допомогою вивчення основної та додаткової літератури закріпити знання наступного понятійного апарату до теми: «кібербезпека», «кіберзлочинність», «кібермир», «кібератака».
2. Надайте (*самостійно, письмово*) характеристику основних напрямів Глобальної програми кібербезпеки МСЕ.

Список додаткової рекомендованої літератури:

1. Документи Ради Європи та діяльність в рамках проекту боротьби з кіберзлочинністю доступні за адресою: www.coe.int/cybercrime.
2. Конвенція про кіберзлочинність ратифікована Законом України від 07.09.2005 р. № 2824–IV – http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_575

3. Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи, ратифікований Законом України від 21.07.2006 р. № 23–V http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_687

5. Cybercrime strategies, Alexander Seger (Internet Governance Forum – Nairobi, Kenya, 27–30 September 2011). –

http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/cybercrime/Documents/Reports-Presentations/2079_cy_strats_igfrep_V7%20_6sep11.pdf

6. Countering the Use of the Internet for Terrorist Purposes – Legal and Technical Aspects, United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force. 2011. – http://www.un.org/es/terrorism/ctitf/pdfs/ctitf_interagency_wg_compendium_legal_technical_aspects_web.pdf

7. Understanding Cybercrime: A Guide for Developing Countries, ITU: 2009.

<http://www.itu.int/ITU-D/cyb/cybersecurity/docs/itu-understanding-cybercrime-guide.pdf>

8. G8 Ten Principles and a Ten-Point Action Plan to fight high-tech crimes (United Nations Conference on Trade and Development, Information Economy Report 2005) / UNCTAD/SDTE/ECB/2005/1. – 2005. – Chapter 6. – P. 233. – http://www.unctad.org/en/docs/sdteecb20051ch6_en.pdf.

9. ITU Global Cybersecurity Agenda / High-Level Experts Group (Global Strategic Report). – 2008. – P. 17. – http://www.itu.int/osg/csd/cybersecurity/gca/global_strategic_report/index.html.

10. UN Manual on the Prevention and Control of Computer-Related Crime – <http://www.uncjin.org/Documents/EighthCongress.html>

11. Sarah Gordon, Richard Ford, Cyberterrorism?, Symantec. – <http://www.symantec.com/avcenter/reference/cyberterrorism.pdf>

12. В поисках кибермира. Хамадун Туре и Постоянная группа по мониторингу информационной безопасности Всемирной федерации ученых. – МСЭ, ВФУ. – 2011. – 114 с. - http://www.itu.int/dms_pub/itu-s/opb/gen/S-GEN-WFS.01-1-2011-PDF-R.pdf

Контрольні запитання, що виносяться на залік:

1. Інформаційна сфера як предмет міжнародного комунікаційного права.
2. Суб'єкти міжнародного комунікаційного права.
3. Відносини, що регулюються міжнародних комунікаційним правом.
4. Міжнародне комунікаційне прав як галузь сучасного міжнародного права.
5. Співвідношення міжнародного комунікаційного права з іншими галузями сучасного міжнародного права.
6. Етапи становлення міжнародного комунікаційного права.
7. Джерела міжнародного комунікаційного права.
8. Основні та спеціальні принципи міжнародного комунікаційного права.
9. Зобов'язання *erga omnes* в міжнародному комунікаційному праві.
10. Свобода інформації як інститут міжнародного інформаційного права.

11. Свобода вираження.
12. Свобода совісті і релігії.
13. Право на доступ до інформації
14. Обмеження свободи інформації: підстави і критерії.
15. Незаконна інформація і заходи перешкоджання її поширенню.
16. Захист від дифамації
17. Право на відповідь.
18. Гарантії діяльності ЗМІ та журналістів.
19. Право на приватність.
20. Балансування права на приватність і свободи вираження.
21. Захист персональних даних і їх безперешкодної транскордонної передачі як інститут міжнародного комунікаційного права.
22. Міжнародно-правове регулювання транскордонної передачі персональних даних в діяльності Ради Європи.
23. Міжнародно-правове регулювання транскордонної передачі персональних даних в діяльності ОЕСР.
24. Міжнародно-правове регулювання транскордонної передачі персональних даних в діяльності ООН.
25. Імплементация положень Конвенції № 108 Ради Європи в законодавстві України.
26. Передача персональних даних в цілях міжнародної боротьби зі злочинністю. Шенгенська Конвенція і Конвенція Європол.
27. Розвиток інформаційного суспільства як інститут міжнародного комунікаційного права.
28. Всесвітній Самміт Інформаційного суспільства (WSIS): основні здобутки та подальші кроки.
29. Основні регулятори розвитку інформаційного суспільства та сфери їх впливу.
30. Законодавча основа розбудови інформаційного суспільства в Україні.
31. Історія виникнення та розвитку Інтернет як сучасної глобальної інформаційно-комунікаційної мережі.
32. Технічна спільнота як регулятор Інтернету: ISOC, IAB, IETF, W3C, IANA.
33. Система доменних імен (DNS) в Інтернеті.
34. Правовий статус та структура ІКАНН
35. Міжнародно-правове забезпечення розвитку Інтернету.
36. Основні етапи становлення і розвитку міжнародного регулювання електров'язку.
37. Інституційний механізм регулювання міжнародного електров'язку.
38. Міжнародно-правовий режим обмежених ресурсів: геостаціонарна орбіта, радіочастотний спектр.
39. Міжнародне співробітництво з використання телекомунікаційних ресурсів для боротьби зі стихійними лихами.
40. Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність – міжнародно-правовий інструмент боротьби із комп'ютерними злочинами.
41. Глобальна програма кібербезпеки МСЕ.

42. Декларація Еріче щодо принципів кіберстабільності та кібермиру.
43. Критична інформаційна інфраструктура як об'єкт міжнародно-правової охорони.
44. Протидія інформаційній агресії та відповідальність держав за заподіяну шкоду.
45. Типологія кіберзлочинів.
46. Концепція кібермиру.
47. Інформаційні операції як акти агресії держав.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література (до всіх тем)

1. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право: Навчальний посібник / Відп. редактори Ю.С.Шемшученко, Л.В.Губерський - К.: Юрінком Інтер, 2000. - 640 с.
2. Задорожній, О, Дмитіреєв А., Дмитрієва Ю. Історія міжнародного права.
3. Копылов В.А. Информационное право: Учебник.-2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2003. - 512с.
4. Курс международного права. В 7 томах. Том 5. Отрасли международного права / Верещетин С.В., Виноградов С.В., Даниленко Г.М. и др. – М.: Наука, 1992. – 336 с.
5. Международное публичное право. Сборник документов. Том 2. - М.: Издательство БЕК, 1996. - 530 с.
6. Фединяк Г.С., Фединяк Л.С. Міжнародне приватне право: Навч. посіб. – 2-е вид, допов. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 416 с.
7. Akdeniz Y., Walker C.б Wall D.. The Internet, Law and Society, 2000. – 388 p.
8. Rustad Michael L. Thomas F. Lambert. Internet Law in a Nutshell [Електронний ресурс]. Suffolk University Law School, Boston, MA, 2009. - <http://ssrn.com/abstract=1329092>

Спеціальна література

(до окремих тем)

9. Доступ до інформації та електронне урядування / Автори-упорядники М.С. Демкова, М.В. Фігель. – К.: Факт, 2004. – 336 с.
10. Електронна комерція і право [Електронний ресурс] / Уклад. А.А. Маєвська – Х.:2010. – 256 с. – Режим доступу: http://tempus-khai.org.ua/download_file.php?id=83
11. Захаров Є. Правові засади моніторингу телекомунікацій (доповідь на громадських слуханнях 14.12.2003 г.) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.khpg.org.ua/ru/index.php?id=1071399822#_ftnref1

12. Интеллектуальная собственность в Интернет: Обзор проблем [Электронный ресурс], ВОИС: 2002. — Режим доступа: http://www.wipo.int/copyright/en/ecommerce/ip_survey
13. Кісілевич О. М. Навчальна програма дисципліни “Міжнародне інформаційне право” (для спеціалістів, магістрів) [Електронний ресурс]. — К.: МАУП, 2006. — 23 с. — Режим доступу: http://library.iapm.edu.ua/metod/2641_Mig_inf_pr.pdf.
14. Марущак А.І. Інформаційне право: Доступ до інформації: Навч. Посібник. — К.: КНТ, 2007. — 532 с.
15. Міжнародна інформація. Кудрявцева С.П., Колос В.В. [Електронний ресурс], Навчальний посібник — К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. — 400с. — Режим доступу: <http://pulib.if.ua/book/173>.
16. Основи інформаційного права України: Навч. Посіб. [Електронний ресурс] / В.С. Цимбалюк, В.Д. Павловський, В.В. Грищенко та ін.; За ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного та П.В. Мельника. — К.: Знання, 2004. — 274 с. — Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/category/21/21/27/>
17. Пазюк А. Захист прав громадян у зв'язку з обробкою персональних даних у правоохоронній діяльності: європейський досвід і України. — К., 2001. — 258 с.
18. Пазюк А.В. Захист прав людини стосовно обробки персональних даних: міжнародні стандарти. — К.: МГО Прайвесі Юкрейн, 2000. — 88 с.
19. Пазюк А. Міжнародно-правові аспекти управління Інтернетом (лекція 4, «Міжнародне комунікаційне право», ІМВ), К.: 2011.
20. Пазюк А.В. Міжнародно-правовий захист права людини на приватність персоніфікованої інформації: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2004.
21. Пазюк А. Права людини та Інтернет. — К.: МГО Прайвесі Юкрейн, 2002. — 150 с.
22. Пастухов О.М. Авторське право в Інтернеті. — К.: Школа, 2004. — 144 с.
23. Право на приватність: *conditio sine qua non* [Електронний ресурс] / Харківська правозахисна група; Худож.-оформлювач О.Герчук — Харків: Фоліо, 2003. — 216 с. — Режим доступу: http://library.khpg.org/files/docs/Book_Privacy.pdf
24. Прослушивание телефонов в международном праве и законодательстве одиннадцати европейских стран (в том числе Украины и России) [Електронний ресурс] / Сост. Є.Захаров, ХПГ, Харьков, 1999. — Режим доступу: <http://kiev-security.org.ua/box/4/51.shtml>
25. Управление Интернетом. Проблемы, субъекты, преграды [Електронний ресурс] / Йован Курбалия, Эдуардо Гелбстайн (перевод Михеев А.Н., Лазуткина А.В.) — DiploFoundation, МГИМО, 2005. — Режим доступу: <http://medialawca.org/node/4103>.
26. Україна на шляху до суспільства знань: освіта, наука, культура / за ред. А.В. Пазюк. К., 2005. — 69 с.
27. Шахбазян К.С. Міжнародно-правові основи регулювання відносин в мережі Інтернет: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 [Електронний ресурс] /

Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2009. – Режим доступу: <http://mydisser.com/dfiles/09202184.doc>.

28. Шевчук О., Голобуцький О. Інформаційне суспільство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-ukraine.biz/ukraine1.html>.

29. Auerbach, K. 2004. Questions and Answers About The Internet and Internet Governance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cavebear.com/rw/igov-qa.html>.

30. Cohen Julie E. Imagining the Networked Information Society [Електронний ресурс] / Configuring the Networked Self: Law, Code, and the Play of Everyday Practice, Yale University Press: 2011. – 24 p. — Режим доступу: <http://ssrn.com/abstract=1916233>.

31. Countering the Use of the Internet for Terrorist Purposes – Legal and Technical Aspects [Електронний ресурс], United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force, 2011. – Режим доступу: http://www.un.org/es/terrorism/ctitf/pdfs/ctitf_interagency_wg_compendium_legal_technical_aspects_web.pdf.

32. Freedom of connection, freedom of expression: the changing legal and regulatory ecology shaping the Internet [Електронний ресурс] / Dutton, William H.; Dopatka, Anna; Law, Ginette; Nash, Victoria. Paris, UNESCO, 2011. – 103 p.. – Режим доступу: <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001915/191594e.pdf>

33. Geist Michael. Fair.com? An Examination of the Allegations of Systemic Unfairness in the ICANN UDRP [Електронний ресурс], 2001. – Режим доступу: <http://aix1.uottawa.ca/~geist/geistudrp.pdf>.

34. Gordon Sarah, Richard Ford, Cyberterrorism?, Symantec [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.symantec.com/avcenter/reference/cyberterrorism.pdf>.

35. Nietanen Aki. Videoconferencing in crossborder court proceedings [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ejustice2008.si/en/wp-content/uploads/2008/06/videoconferencing_in_crossborder_court_proceedings.ppt.

36. Helfer Laurence R. and Dinwoodie Graeme B. Designing Non-National Systems: The Case of the Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy [Електронний ресурс] // William & Mary Law Review. – 2001. – Vol. 43. – P. 141, 2001. – Режим доступу: <http://ssrn.com/abstract=275468>.

37. Henry Cohen. Legislation to Prevent Cybersquatting/Cyberpiracy. – Congressional Research Service Report // RS20367. – 2000. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wikileaks.org/wiki/CRS-RS20367>.

38. ITU Global Cybersecurity Agenda [Електронний ресурс] / High-Level Experts Group (Global Strategic Report). – 2008. – P. 17. – Режим доступу: http://www.itu.int/osg/csd/cybersecurity/gca/global_strategic_report/index.html.

39. Izumi Aizu. ICANN AtLarge and Internet Governance @WSIS. – 2006.

40. Kurbalija Jovan. An Introduction to Internet Governance [Електронний ресурс], Diplo Foundation, 2010. – P. 21. – Режим доступу: <http://www.diplomacy.edu/poolbin.asp?IDPool=1060>.

41. Lenard Thomas M. and White Lawrence J. ICANN at a Crossroads: a Proposal for Better Governance and Performance [Електронний ресурс], 2009. –

Режим доступа:

http://www.techpolicyinstitute.org/files/icann_at_a?crossroads1.pdf.

42. Lessig Lawrence. The Architecture of Innovation [Электронный ресурс] (Conference on Public Domain, Duke Law School, November 10–11 2001). – Режим доступа: <http://www.law.duke.edu/pd/papers/lessig.pdf>.

43. Lessig Lawrence. Code and Other Laws of Cyberspace [Электронный ресурс]. – New York, 1999. – 233 p. – Режим доступа: <http://code-is-law.org/>.

44. Lessig Lawrence. Cyberspace's Architectural Constitution [Электронный ресурс]. – 2000. – Режим доступа: <http://cyber.law.harvard.edu/works/lessig/www9.pdf>

45. Lessig Lawrence, Paul Resnick. The Constitutionality of Mandated Access Control: A Model [Электронный ресурс] // MICHIGAN LAW REVIEW. – 1999. – Режим доступа: http://cyber.law.harvard.edu/works/lessig/TPRC98_D.PDF

46. Lessig Lawrence. The Laws of Cyberspace [Электронный ресурс]. – 1998. – Режим доступа: http://www.lessig.org/content/articles/works/laws_cyberspace.pdf.

47. Kulesza Joanna. Internet Governance and the Jurisdiction of States: Justification of the Need for an International Regulation of Cyberspace [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ssrn.com/abstract=1445452>.

48. Mathiason, J. Where do we go from here? Statement by the Internet Governance Project [Электронный ресурс], Syracuse University, 2005. – Режим доступа: <http://www.wgig.org/docs/Syracuse-JULY.doc>.

49. Minar Nelson and Hedlund Marc. A Network of Peers. Peer-to-Peer Models Through the History of the Internet [Электронный ресурс] / Peer-to-Peer: Harnessing the Power of Disruptive Technologies, ed. by Andy Oram, 2004 – Режим доступа: <http://oreilly.com/catalog/peertopeer/chapter/ch01.html>.

50. Mueller M.. ICANN and Internet governance: sorting through the debris of 'self-regulation' [Электронный ресурс] // The journal of policy, regulation and strategy for telecommunications, information and media. – 1999. – Vol 1. – No 6. – P. 10. – Режим доступа: http://www.icannwatch.org/archive/mueller_icann_and_internet_governance.pdf.

51. Mueller Milton. India, Brazil and South Africa call for creation of "new global body" to control the Internet [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://blog.internetgovernance.org/blog/_archives/2011/9/17/4901669.html.

52. Mueller M. Success by Default: A New Profile of Domain Name Trademark Disputes under ICANN's UDRP [Электронный ресурс], 2002. – Режим доступа: <http://dcc.syr.edu/PDF/markle-report-final.pdf>.

53. Privacy and Human Rights: An International Survey of Privacy Laws and Practice. Global Internet Liberty Campaign [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gilc.org/privacy/survey/intro.html>.

54. Satola David and Luddy William J., Jr. The Potential for an International Legal Approach to Critical Information Infrastructure Protection [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.uncitral.org/pdf/english/colloquia/EC/Satola_LuddyArticleRev.pdf.

55. Seger Alexander. Cybercrime strategies [Электронный ресурс] (Internet Governance Forum, Nairobi, Kenya, 27–30 September 2011). – Режим доступа:

http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/cybercrime/Documents/Reports-Presentations/2079_cy_strats_igfrep_V7%20_6sep11.pdf.

56. Segura-Serrano Antonio. Internet Regulation and the Role of International Law [Електронний ресурс] // Max Planck Yearbook of United Nations Law. – 2006. – V.10. – P. 191–272. – Режим доступу:

http://www.mpil.de/shared/data/pdf/pdfmpunyb/06_antoniiov.pdf.

57. Silencing The Net: The Threat to Freedom of Expression On-line. Human Rights Watch [Електронний ресурс] // Monitors: A Journal of Human Rights and Technology. – 1996. – No. 8(2). – Режим доступу:

<http://www.cwrl.utexas.edu/~monitors/>.

58. Solum Lawrence B. and Chung Minn. The Layers Principle: Internet Architecture and the Law [Електронний ресурс], 2003. – Режим доступу:

<http://ssrn.com/abstract=416263>.

59. Timofeev Valery. From radiotelegraphy to worldwide wireless: How ITU processes and regulations have helped shape the modern world of radiocommunications [Електронний ресурс] // ITU News. – 2006. – № 3. – Режим доступу: http://www.itu.int/dms_pub/itu-s/oth/02/02/S020200001D4E01PDFE.pdf.

60. UN Manual on the Prevention and Control of Computer-Related Crime [Електронний ресурс], United Nations. – Режим доступу:

<http://www.uncjin.org/Documents/EighthCongress.html>.

61. Velicogna Marco. ICT within the Court in the E-justice Era [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://effectius.com/yahoo_site_admin/assets/docs/ICT_within_the_court_in_the_e-Justice_Era_by_Marco_Velicogna.207234735.pdf.

62. Walker Clive, Akdeniz Yaman. The governance of the Internet in Europe with special reference to illegal and harmful content [Електронний ресурс] // Criminal Law Review. – 1998. – Режим доступу: http://www.cyber-rights.org/documents/CrimLR_ya_98.pdf.

63. Weinstock Neil Netanel. Cyberspace Self-Governance: A Skeptical View from Liberal Democratic Theory [Електронний ресурс] // California Law Review. – 2000. – V. 88. – Режим доступу: http://papers.ssrn.com/paper.taf?abstract_id=175828.

ДОКУМЕНТИ

64. Конституція України від 28 червня 1996 р. // ВВР. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

65. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 р.

66. Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) від 16.11.1945 р.

67. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций (принята 24.10.70 Резолюцией 2625 (XXV) на 1883-ем пленарном заседании Генеральной

Ассамблеи ООН) / Действующее международное право. Т. 1. – М.: Московский независимый институт международного права, 1996. – С. 65 – 73.

68. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р. 1906–IV // ВВР. – 2004. – N 50. – ст.540.

69. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 р. № 2709–IV // ВВР. – 2005ю – N 32. – ст.422.

70. Додатковий протокол до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних щодо органів нагляду та транскордонних потоків даних, ратифікований згідно із Законом України № 2438–VI від 06.07.2010р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_363.

71. Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи, ратифікований Законом України від 21.07.2006 р. № 23–V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_687.

72. Доклад рабочей группы по управлению Интернетом [Електронний ресурс], Шато де Босси, 2005. – Режим доступу: <http://www.wgig.org/WGIG-Report.html>.

73. Документи Всесвітнього Самміту з Інформаційного Суспільства (WSIS): Декларація принципів та План Дій. – Женева, 2003; Зобов'язання та Програма для інформаційного суспільства. – Туніс, 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.itu.int/wsis/outcome/booklet/indexru.html>.

74. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, ратифікована згідно із Законом України № 2438–VI від 06.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_326.

75. Конвенція про кіберзлочинність ратифікована Законом України від 07.09.2005 р. № 2824–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_575.

76. Окинавская Хартия глобального информационного общества (Окинава, 22 июля 2000 года) // Дипломатический вестник. – 2000. – N 8. – С. 51 – 56. – http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_163.

77. Рекомендації щодо забезпечення правомірності використання комп'ютерних програм вільного користування [Електронний ресурс], Державна служба інтелектуальної власності України. – Режим доступу: <http://www.sdip.gov.ua/ua/rozcompfree.html>.

78. Рекомендації щодо застосування вільних публічних ліцензій на використання об'єктів авторського права і суміжних прав [Електронний ресурс], Державна служба інтелектуальної власності України. – Режим доступу: <http://www.sdip.gov.ua/ua/recvilnuxpublits.html>.

79. Резолюция Международного Союза Электросвязи № 133 «Роль администраций Государств–Членов в управлении интернационализированными (многоязычными) наименованиями доменов» / МСЭ, Анталия, 2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ifapcom.ru/files/Documents/resolution_133.pdf.

80. Рекомендация о развитии и использовании многоязычия и всеобщем доступе к киберпространству [Электронный ресурс] (32-я Генеральная конференция ЮНЕСКО, Париж, 2003. – Режим доступа: <http://www.unesco.org>.
81. Рекомендації щодо онлайн-ліцензування [Електронний ресурс], Державна служба інтелектуальної власності України. – Режим доступу: <http://www.sdip.gov.ua/ua/reconlinelits.html>.
82. Сборник основных текстов документов Международного союза электросвязи, принятых Полномочной конференцией [Электронный ресурс]. – МСЭ, 2011. – 682 с. – Режим доступа: <http://www.itu.int/pub/S-CONF-PLEN-2011/en>.
83. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=981_018.
84. Хартия о сохранении цифрового наследия [Электронный ресурс] (32-я Генеральная конференция ЮНЕСКО), Париж, 2003. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/law/03Chartia.doc.
85. Affirmation of Commitments by the United States Department of Commerce and the Internet Corporation for Assigned Names and Numbers [Электронный ресурс], 30.09.2009. – Режим доступа: <http://www.icann.org/en/documents/affirmation-of-commitments-30sep09-en.htm>.
86. APC Internet Rights Charter [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apc.org/en/node/5677>.
87. Carlsbad Decrees [Электронный ресурс] / Wikipedia. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Carlsbad_Decrees.
88. Comments of the Noncommercial Users Constituency (NCUC) on the Preliminary GNSO Issue Report on the Current State of the Uniform Dispute Resolution Policy (UDRP) [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://forum.icann.org/lists/prelim-report-udrp/pdfn9gXwk5UTa.pdf>.
89. Council Decision of 28 May 2001 establishing a European Judicial Network in civil and commercial matters [Электронный ресурс] // Official Journal of the European Communities. – 2001. – L 174/25. – Режим доступу: http://europa.eu.int/comm/justice_home/ejn/.
90. Council of Europe: Declaration CM(2005)56 of the Committee of Ministers on human rights and the rule of law in the Information Society [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=849061>.
91. Declaration by the Committee of Ministers on Internet governance principles, adopted on 21 September 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM_en.asp.
92. Declaration by the Committee of Ministers on the protection of freedom of expression and information and freedom of assembly and association with regard to Internet domain names and name strings, adopted on 21 September 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM_en.asp.
93. Declaration of Principles. Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium [Электронный ресурс] / Document WSIS–

03/GENEVA/DOC/4–E. – 12 December 2003. – Режим доступа: <http://www.itu.int/wsis/docs/geneva/official/dop.html>.

94. Declaration of the Committee of Ministers on network neutrality, adopted on 29 September 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: – http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM_en.asp.

95. Declaration of the Committee of Ministers on the Digital Agenda for Europe, adopted 29 September 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM_en.asp

96. Declaration of the Committee of Ministers on the management of the Internet protocol address resources in the public interest, adopted on 29 September 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM_en.asp.

97. Democracy, human rights and the rule of law in the Information Society: Contribution by the Council of Europe to the 2nd Preparatory Committee for the World Summit on the Information Society [Электронный ресурс], 2002 – Режим доступа:

http://www.coe.int/t/dgap/democracy/activities/ggis/Public_participation_internet_governance/IP1%282002%2927_en.asp#TopOfPage

98. E–Justice: a Tool for Citizens, Practitioners and Business [Электронный ресурс] (Forum on Judicial Cooperation in Civil Matters: Debate with National Parliaments, 2 December 2008) – Режим доступа: http://www.ccbe.org/fileadmin/user_upload/NTCdocument/Study_EJustice_2_De1_1_246866101.pdf

99. Illegal and Harmful Content on the Internet [Электронный ресурс] (European Commission Communication to the European Parliament, The Council, The Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(96)487, Brussels–Luxembourg, 16 October 1996). – Режим доступа: <http://www2.echo.lu/legal/en/internet/communic.html>.

100. European Commission Report on the existence of a global system for the interception of private and commercial communications (ECHELON interception system) [Электронный ресурс] (2001/2098(INI)). – 2001. – Режим доступа: www.cryptome.org/echelon–ep–fin.htm.

101. G8 Ten Principles and a Ten–Point Action Plan to fight high–tech crimes [Электронный ресурс] (United Nations Conference on Trade and Development, Information Economy Report 2005) / UNCTAD/SDTE/ECB/2005/1. – 2005. – Chapter 6. – P. 233. – Режим доступа: http://www.unctad.org/en/docs/sdteecb20051ch6_en.pdf.

102. Guidelines for the cooperation between law enforcement authorities and ISPs [Электронный ресурс], Council of Europe, 2008. – Режим доступа: http://www.coe.int/t/information/society/documents/Guidelines_cooplaw_ISP_en.pdf.

103. IBSA Multistakeholder Meeting on Global Internet Governance Recommendations [Электронный ресурс] (Rio de Janeiro, Brazil, September 1–2, 2001). – Режим доступа: – http://www.culturalivre.org.br/artigos/IBSA_recommendations_Internet_Governanc.pdf.

104. ICANN Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy [Электронный ресурс], 1999. – Режим доступа: <http://www.icann.org/en/udrp/principal.html>.
105. Intellectual Property on the Internet: A Survey of Issues [Электронный ресурс], WIPO: 2002. – Режим доступа: <http://www.wipo.int/export/sites/www/copyright/en/ecommerce/pdf/survey.pdf>.
106. Internet Governance [Электронный ресурс], Communication from the European Commission to the European Parliament and to the Council / Com. – 1998. – 476.
107. Internet Governance: Developing the future together [Электронный ресурс], Council of Europe, H/Inf (2011) 4. – 31 August 2011. – Режим доступа: http://www.coe.int/t/information/society/Conf2011/HInf%282011%294_en.pdf.
108. Internet governance: the next steps [Электронный ресурс]. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council // COM. – 2009. – 277. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/information_society/policy/internet_gov/docs/communication/com2009_277_fin_en.pdf.
109. Management of internet names and addresses, Statement of Policy [Электронный ресурс] / Department of Commerce, NTIA // Federal Register. – 1998. – vol 63. – No 111. – Режим доступа: <http://www.icann.org/en/general/white-paper-05jun98.htm>.
110. Recommendation CM/Rec(2011)8 of the Committee of Ministers to member states on the protection and promotion of the universality, integrity and openness of the Internet [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://coe.int/>.
111. Reforming Internet Governance: Perspectives from the Working Group on Internet Governance (WGIG) [Электронный ресурс] / Edited by William J. Drake. – United Nations ICT Task Force, 2005. – 285 p. – Режим доступа: http://www.wgig.org/docs/book/WGIG_book.pdf.
112. Report by the Council Working Party on Legal Data Processing (e-Justice). – Brussels, 2007.
113. Recommendation CM/Rec(2011)7 of the Committee of Ministers to member states on a new notion of media, adopted on 21 September 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM_en.asp.
114. Recommendation CM/Rec(2011)8 of the Committee of Ministers to member states on the protection and promotion of the universality, integrity and openness of the Internet, adopted on 21 September 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM_en.asp.
115. Resolution of The European Parliament of 19 February 2001 on the organisation and management of the internet – international and European policy issues 1998–2000 // OJ. – 2001. – C 343. – P. 286.
116. Towards Knowledge Societies: UNESCO World Report.
117. The Macbride report Communication and Society Today and Tomorrow, Many Voices One World, Towards a new more just and more efficient world information and communication order [Электронный ресурс], Kogan Page, London/Uniput, New York/Unesco, Paris. Unesco, 1980. — Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000400/040066eb.pdf>.

118. The WIPO Copyright Treaty (WCT) [Електронний ресурс]. – 1996. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/clea/docs/en/wo/wo033en.htm>.
119. The WIPO Performances and Phonograms Treaty (WPPT) [Електронний ресурс]. – 1996. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/clea/docs/en/wo/wo034en.htm>.
120. The Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy and WIPO [Електронний ресурс] (INTA Conference Paper), WIPO, 2011. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/amc/en/docs/wipointaudr.pdf>.
121. Understanding Cybercrime: A Guide for Developing Countries [Електронний ресурс], ITU, 2009. – Режим доступу: <http://www.itu.int/ITU-D/cyb/cybersecurity/docs/itu-understanding-cybercrime-guide.pdf>.
122. World Telecommunication/ICT Development Report 2010: Monitoring the WSIS targets [Електронний ресурс], 9th Edition, 2010. – Режим доступу: <http://www.itu.int/pub/D-IND-WTDR-2010/en>

ДОКУМЕНТИ З СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

123. Аманн проти Швейцарії (2000) / Пазюк А. Захист прав громадян у зв'язку з обробкою персональних даних у правоохоронній діяльності: європейський досвід і України. – К., 2001.
124. Копп проти Швейцарії (1998) / Пазюк А. Захист прав громадян у зв'язку з обробкою персональних даних у правоохоронній діяльності: європейський досвід і України. – К., 2001.
125. Постановление Европейского Суда по правам человека по делу «Хандисайд против Великобритании» [Електронний ресурс]. – 1976. – Режим доступу: http://european-court.ru/uploads/ECHR_Handyside_v_the_United_Kingdom_07_12_1976.pdf.
126. ASCAP v. USA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 2011. – <http://www.justice.gov/osg/briefs/2010/0responses/2010-1337.resp.pdf>.
127. Belgian Public Prosecutor v. Yahoo! [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: http://www.huntonprivacyblog.com/uploads/file/Belgian_Yahoo_Case.pdf.
128. LICRA v. Yahoo! [Електронний ресурс] / Wikipedia, 2004. — Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/LICRA_v._Yahoo!
129. Metro-Goldwyn-Mayer Studios Inc. v. Grokster, Ltd. [Електронний ресурс] / Wikipedia, 2005. – Режим доступу: http://en.wikisource.org/wiki/MGM_Studios,_Inc._v._Grokster,_Ltd.
130. Reno v. American Civil Liberties Union. – Wikipedia, 1997. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Reno_v._American_Civil_Liberties_Union
131. Z проти Фінляндії (1997) / Пазюк А. Захист прав громадян у зв'язку з обробкою персональних даних у правоохоронній діяльності: європейський досвід і України. – К., 2001.

ДОВІДКОВІ ДЖЕРЕЛА

132. Документи Ради Європи та діяльність в рамках проекту боротьби з кіберзлочинністю. – Режим доступу: www.coe.int/cybercrime
133. Международный Союз Электросвязи (МСЭ): Верен идее соединить мир [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.itu.int/ru/about/Pages/default.aspx>
134. Перелік організацій, призначених ICANN для вирішення спорів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.icann.org/en/dndr/udrp/approved-providers.htm.
135. Проект 'Creative Commons' в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://creativecommons.org.ua/>.
136. Список міжнародно-правових документів у галузі інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / Wikipedia. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
137. Співробітництво України з Міжнародним союзом електрозв'язку (МСЕ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stc.gov.ua/uk/publish/article/86659>.
138. Український Форум з управління Інтернетом IGF-UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://igf-ua.org/>.
139. Хронологія Інтернет: Robert N'obbes' Zakon. Hobbes' Internet Timeline 10.1 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.org/robert/internet/timeline/>.
140. Communication theory [Електронний ресурс] / Wikipedia. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Communication_theory.
141. Council of Europe: Information society and Media [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/>.
142. Creative Commons [Електронний ресурс]. – <http://creativecommons.org/about>.
143. Creative Commons licenses. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Creative_Commons_licenses.
144. Diagram of ICANN's multi-stakeholder model [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icann.org/en/structure/>.
145. History of the Internet / Wikipedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_Internet.
146. Internet Architecture Board [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iab.org/.
147. Internet Assigned Numbers Authority (IANA) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iana.org/>.
148. Internet Corporation for Assigned Names and Numbers [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icann.org/>.
149. Internet Engineering Steering Group [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ietf.org/iesg/>.
150. Internet Engineering Task Force [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ietf.org/>.

151. Internet Governance [Электронный ресурс] / Wikipedia. – Режим доступа: http://en.wikipedia.org/wiki/Internet_governance.
152. Internet Governance Forum [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.intgovforum.org/cms/aboutigf>.
153. Internet Governance Forum [Электронный ресурс] / Wikipedia. – Режим доступа: http://en.wikipedia.org/wiki/Internet_Governance_Forum.
154. Internet Library of Law and Court Decisions [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.internetlibrary.com/>.
155. Internet Society (ISOC) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isoc.org/>.
156. UNESCO and WSIS [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/flagship-project-activities/unesco-and-wsis/resources/official-statements-and-documents/>.